

NYHETSBREV 4:2002

(Publicerat 2002-12-20)

I. Julefrid under krigshot

Efter att i dagarna ha sett på två entimmes intervjuer på CNN med John Ashcroft och Donald Rumsfeld (justitieminister respektive försvarsminister i USA) – Larry King gjorde intervjuerna – så blev det tydligare än någonsin att årets julefrid får lov att infinna sig i skuggan av ett annalkande krig.

Detta fyller mitt hjärta med sorg. Men samtidigt kan jag inte säga att jag känner mig det minsta överraskad. Säg vad man vill om George Bush, och en hel del har ifrågasatt hans intellektuella förmåga och kunskaper. Men han är en ledare i den meningen att han kan fatta beslut på grundval av principer, och sedan hålla fast vid och genomdriva dem.

Så när han i nära anslutning till 11 september förklarade att han skulle ”rid the world of evil” så var det med all sannolikhet ingen tom retorisk gest. Utan Bush ser sig av allt döma som ledare och banerförare för ljusets härskara när den skall göra sin insats för att för gott utplåna ondskan.

Jag har redan rätt utförligt behandlat komplikationerna i ett sådant projekt i tidigare nyhetsbrev och skall därför inte upprepa mig utöver att konstatera att rädslan som 11-septemberdåden väckte uppenbarligen har den amerikanska ledningen i ett järngrepp. Däremot kan jag säga att när jag efter Larry Kings intervjuer reflekterade en smula över det djupt bekymmersamma läget så kom jag in på ett spår som överraskade mig. Plötsligt erinrade jag mig nämligen en episod som jag var med om för några år sedan och som på ett mycket tydligt sätt illustrerar djupdimensioner av dynamiken kring ondska, rädsla och kärlek.

Jag stod vid Nils Ferlin statyn utanför fiket *Kafferepet* i Stockholm en vanlig vardagseftermiddag. Det kryllade av folk. Och jag var inbegripen i ett intensivt mobilsamtal med en av mina vänner. Vi pratade om läget i världen och vi kom då in på hur vi såg på detta med ondska. Vi var överens om att det finns ondska och vi pratade också en del om förekomsten av olika fenomen vars främsta verkan är att göra välvilliga människor missmodiga om möjligheterna att skapa en god framtid.

Mitt i detta samtal känner jag att en person stannar upp och börjar stirra på mig. Jag tittar i hans riktning och får då se en karl som på mig gör intryck av att vara narkoman samtidigt som han är klädd på ett sätt som får mig att tänka på engelska fotbollshuliganer. Jag pratar emellertid på som om inget hade hänt. Men karln ifråga går så lite dröjande fram till mig. Och ärendet han har är uppenbarligen att ta min portfölj. Han är inte särskilt snabb i vändningarna, men det går inte att ta miste på att han vill ha portföljen.

Jag värnar portföljen lite sävligt och säger något i stil med ”vad håller du på med?” i ett vänligt, närmast roat tonfall. För jag tyckte att hela situationen var milt bisarr. Han säger något osammanhängande på engelska och försöker ånyo ta portföljen. Nu har jag hunnit få undan telefonen och vi börjar båda en

egendomlig långsam dans där han närmast omslingrad kring mig försöker komma åt min portfölj.

Jag bevarade hela tiden en känsla av djupt inre lugn och påminde honom om att det ju trots allt var min portfölj. Och plötsligt drog han sig undan med någon harang om att den ändå inte var brittisk och så försvann han snabbt ur sikte.

För mig var detta en synnerligen lärorik erfarenhet som byggde vidare på tidigare erfarenheter som jag haft under min tid som spärrvakt. Då lärde jag mig mycket handgripligt att om det kom narkomaner till spärren så gällde det att inte tänka negativa tankar om dem.

Om jag t.ex. tänkte ”vad är det där för en påtänd dåre, vad tänker han nu ställa till med”, så var det som att direkt be om bekymmer. Jag kunde faktiskt lika gärna ha använt högtalaranläggningen och den vägen i klartext kommunicerat vad som utspelade sig i mitt inre.

Så jag fick lära mig att hålla mina känslor och tankar i styr. För narkomaner är allergiska mot negativa tankar och känslor och betalar tillbaka med råge.

Jag fick också lära mig att det som kunde lösa upp svåra situationer var personlig värme och närhet. Att inte vara rädd. Att tänka på den svårt lidande och sargade människa jag hade framför mig med en oskyldig kärlek av ungefär samma slag som den jag skulle kunna ha känt för narkomanen ifråga som söt tvååring.

Någon kanske tycker att narkomaner är så besynnerliga att det man lär av dem inte är generaliserbart. Men det är enligt min mening en felaktig förmodan. Narkomaner förstorar bara, och ibland i alldeles grotesk utsträckning, det som alla upplever. Negativa tankar och känslor påverkar föremålet för tankarna och känslorna. Det är som att med tydlig adresslapp sända iväg en puls av grå till svart irritationsskapande dimma.

Den ytterligare lärdom som jag fick av den portföljsugne engelsmannen var att även allmänna funderingar om ondskans roll och karaktär märks för dem som har förstärkt mottagarantenn, om man nu kan använda ett sådant bildspråk.

Jag tänkte ju inget om just honom. Men uppenbarligen snappade han upp något som drog honom till mig som en fluga dras till ruttet kött. Och när han väl kom så var det säkerligen min avsaknad av rädsla som gjorde att det hela fick en helt odramatisk upplösning. Hade jag börjat skrika aggressiva tillmälen och fäktat med armarna så är risken avsevärd att jag hade fått byta bort portföljen mot en rejäl blåtira.

Det jag försöker få fram med att skildra den här episoden är på sätt och vis en inre motsvarighet till en av *Det Naturliga Stegets* teser gällande yttre miljöförstöring, nämligen att ”allting sprids”. Vi människor har för vana att tänka på oss själva som isolerade kroppar av kött, men i själva verket fungerar vi mycket mera som kombinerade sändare och mottagare som sänder ut våra inre tillstånd, vilka till icke ringa del kan vara påverkade och formade av vad vi tar emot.

Enligt ett sådant här synsätt är vi människor sammanbundna i ett pulserande energiflöde där en del av energierna är försedda med adresslapp och andra ingår i mera kollektiva flöden.

Skälet till att jag försöker artikulera dessa tankar är förstås min oro inför all rädsla och allt hat som det annalkande kriget genererar för att inte tala om all rädsla och allt hat som ett faktiskt utbrutet krig skulle generera. För den som kan medvetet uppfatta dylikt handlar det om starka pulser av vånda och kompenserande hat som bemäktigar sig människornas tanke- och känsloliv.

Utan att de själva märker det förvandlar den här typen av på sätt och vis osynlig påverkan många människor till förstärkande slavsändare av den påverkan som de utsätts för. Och går det riktigt långt kan förstås ett helt land eller en hel värld uppslukas av paranoida hat- och hämndfantasier som framställs som uttryck för högsta grad av omdöme och framsynthet.

Uppgiften för oss som inte vill dras med i en dylik makaber dans är förstås att våga ge sig själv ”sändningstillstånd” för ett helt annat budskap. Att vägra vara slavsändare för budskap karaktäriserade av rädsla, splittring och hat och i stället stå upp för kärlek och godhet. Att fokusera sitt inre liv på den väldiga makt som vanlig välvilja och kärlek har. Och att i konsekvens med detta sända och sprida budskapet om den goda viljans möjligheter att vägleda oss människor på vägen mot en framtid som gör våra bättre sidor rättvisa.

Men rädslan är förstås en mäktig och framförallt försåtlig fiende. Inte minst för att den lätt lierar sig med egennyttiga s.k. förnuftskalkyler. Så det gäller att se upp med sig själv och samtidigt söka skydd i och anknytning till nätverk dominerade av tankar och känslor formade av kärlek och god vilja. Och sådana finns inom livets alla områden: politiken, religionen, ekonomin, utbildningen, kulturen etc. etc. Men de behöver förstärkas.

Eftersom dessa rader skrivs dagarna innan julhelgen, och den firas ju faktiskt trots mat- och julklappsorgierna till minne av Jesu födelse, tycker jag att det är på sin plats att som avslutning citera denne man. Och detta citat från Matteus 28:10 får bli min julhälsning till alla mina nyhetsbrevsläsare: ”Var inte rädda.”

II. Människan som biologisk maskin

Häromveckan proklamerades en ny triumf för genforskningen. Genen som tros förklara anorexia har upptäckts. Och i förlängningen av denna upptäckt finns förstås förhoppningen om behandlingsformer som inte gör det speciellt nödvändigt med psykologiska förklaringar, terapi och reflektion över falska skönhetsideals påverkan etc. etc. I stället öppnar sig möjligheten att vi skall kunna pumpa in en kemikalie som blockerar den anorexiastyrande genens möjlighet att producera anorexiasymptom även om alla anorexiautlösande miljövariabler skulle finnas på plats.

Och när jag tänkte på dessa ting slog det mig plötsligt vilka möjligheter som skulle öppna sig den dag upptäckten av utbrändhetsgenen (eller generna) kan

proklameras. Då kan läkemedelsindustrin satsa miljarder på att framställa den kemikaliska dekokt som stänger av genen ifråga. Utbrändhetssymptomen blockeras och vi skulle med ens kunna arbeta för allt vad tygen håller och med allt som ledningen förelägger oss utan att drabbas av vare sig en massa ifrågasättande och meningssökande, som hel- eller halvdepressiva klassificerade, psykologiska reaktioner eller allehanda till trötthet och psykologiska processer relaterade kroppsliga symtom.

Tänk vad detta skulle innebära för vår effektivitet! Inget onödigt vilande. Och för vår förmåga att uthärda snabba förändringar och otrygghet. Drömmen om en blockering av utbrändhetsgenen är i själva verket en våt dröm för alla älskare av den oändliga ekonomiska tillväxten. För det denna dröm lockar med är att om och när människomaterialet sviktar själsligen eller kroppsligen så kanske forskningen en vacker dag kan erbjuda ”bot” i form av s.k. läkemedel.

Denna utgjutelse verkar måhända överdriven. Men enligt min mening är den inte det. Det pågår nämligen för närvarande en intensiv och försåtlig propaganda i media och inom hela skolvärlden för att vinna brett genomslag för en syn på människan som bakom allt tal om humanism, mänsklig värdighet och mänskliga rättigheter ändå i praktiken handlar om att se människan som en biologisk maskin.

Att inte se detta, att inte förstå det, och att blankt förneka de långsiktiga djupt människofientliga konsekvenserna är för närvarande utomordentligt politiskt korrekt.

Att försöka göra sig hörd i den allmänna debatten med ståndpunkter som ifrågasätter den teoretiska hållbarheten i och konsekvenserna för samhällsutvecklingen av den oftast till vetenskapliga fakta förklädda tron på människan som en biologisk maskin är inte särskilt enkelt. I varje fall inte om man vill bli betraktad som seriös. Stämpeln förnuftsfiendligt ”new-ageflum” är lätt att tillgripa när argumenten tryter.

För egen del har jag därför i årtal struntat i att ens försöka att t.ex. skriva debattartiklar i ämnet. För ett tag sedan tyckte dock min vän Jan Pilotti (överläkare i barn- och ungdomspsykiatri och tillsammans med Kersti Wistrand redaktör till boken *Medvetandet och döden – Natur och Kultur*) att vi borde skriva ett inlägg i den i SvD pågående debatten om tro och vetande www.svd.se/dynamiskt/Kultur/did_3676732.asp. Jag var skeptisk. Han var insisterande och skickade ett utkast med några centrala tankar. Och då gav jag upp mitt motstånd och skrev en artikel som tillställts SvD.

Denna artikel har åtminstone inte publicerats hittills. Och mina e-postförfrågningar om den kommer att publiceras har inte besvarats. Därför publiceras istället artikeln här och nu.

III. Inlägg avsett för SvD:s debatt ”Tro och vetande – igen” – (opublicerat)

Visst är det skönt att vara säker på sin sak. Svante Nordin konstaterar t.ex. att ”allt vi vet om de själsliga processernas nära samband med vad som försiggår i

hjärnan bevisar att ... medvetande utan kroppsligt underlag är otänkbart.” Och Fredrik Sjöberg vill inte vara sämre utan påstår framt att tron på livet efter detta är humbug. Men inte nog med det. Denna tro är bokstavligen livsfarlig, vilket Sjöberg anser sig visa genom att driva tesen att förklaringen till det konkreta genomförandet av attentaten mot World Trade Center kan ”sökas i den för både muslimer och kristna gemensamma vidskepseln att livet inte slutar med döden”.

Georg Klein är kanske inte fullt lika aggressiv mot s.k. religiösa illusioner, men han säger sig vara övertygad ateist och verkar dela Fredrik Sjöbergs syn på hur verkligheten är konstituerad. Det är den darwinistiska läran om evolutionen som fyller Klein med hänförelse. Och han konstaterar att ”vetskapen om att vårt liv har evoluerat genom ... en ofantlig serie av mutationer som ständigt passerar den naturliga selektionens obevekliga nålsöga fyller mig inte med fasa utan tvärtom med glädje och en viss stolthet”. Och på grund av denna vetenskap proklamerar Klein att han inte har några problem med ”att acceptera att jordelivet är det enda vi har, att det är tidsbegränsat, inte styrs av någon högre makt och saknar högre mening”.

Herrar Nordin, Sjöberg och Klein anser sig med andra ord veta hur det ligger till. Deras hållning i debatten om tro och vetande är alltså att formulera om den till en debatt om tro eller vetande. Och så tar de själva ställning för vetande. Vilket onekligen verkar klokt.

Problemet är dock att hela denna manöver är ett illusionsnummer. Det är nämligen inte i någon rimlig mening av begreppet bevisat att det inte finns något liv efter detta, eller att medvetandet utsläcks i samband med kroppens död. Darwinismen är inte heller bevisad i strikt mening.

Utan det Nordin, Sjöberg och Klein gör sig skyldiga till är ett mycket vanligt tankefel inom vetenskapen, nämligen att tro att den tolkningsteori som man använder för att försöka bringa ordning i de empiriska observationer och subjektiva upplevelser som man studerar måste anses vara bevisad om man tycker att den är tillräckligt bra som just tolkningsteori.

Bevis i strikt mening finns strängt taget bara inom logik och matematik där man härleder påståenden utifrån obevisade men öppet redovisade axiom. Inom dessa tankediscipliner tror man dock inte att den här typen av bevis, bevisar axiomen.

Annat är det som sagt inom naturvetenskapen där det är mycket vanligt att tro att en materialistisk livsfilosofi, med föreställningen om livet och medvetandet som produkter av materiella strukturer som ett centralt moment, blir bevisad som sann p.g.a. naturvetenskapliga rön och tillämpningen av dessa rön.

Ett sätt att illustrera detta tankefels karaktär är följande bild eller analogi: Antag att naturvetare från en annan värld än vår och utan kunskap om hur TV-apparater fungerar fick i uppdrag att undersöka sambandet mellan innehållet på TV-skärmen och elektriska förhållanden i själva mottagaren. Allteftersom denna forskning fortskred skulle detaljerna i klarläggandet av sambanden bli större och större. En vacker dag skulle det kanske betraktas som ett stort

forskningsgenombrott att man lyckats att med exakthet mäta skillnaden mellan Claes Elfsbergs och Jarl Alfredius framträdande på skärmen.

Men om dessa naturvetare sedan drog slutsatsen att bilderna på skärmen orsakades av själva TV-apparaten och elektriska variationer i diverse komponenter så skulle de jordiska naturvetarna förstås dra på smilbanden p.g.a. sin insikt om TV-sändningens roll i sammanhanget.

Det denna bild belyser är att de forskare som försöker få grepp om livet och medvetandet har en stark tendens att hantera frågan i analogi med hur de icke-jordiska naturvetarna försöker få grepp om orsakerna till bilden i TV-mottagaren. Och de förefaller inte överväga att kroppens död kan vara lika verkningslös när det gäller att få livet och medvetandet att utslöcka som ett rejält släggslag mot TV-apparaten är verkningslöst när det gäller att stoppa TV-sändningen.

Det vi vill säga med denna bild är alltså att den materialistiskt inriktade vetenskapens mer eller mindre komplicerade rön om sambanden mellan den kroppsliga strukturen och livet och olika medvetandefenomen kan förenas med en föreställning om att livet är evigt och att medvetandet har en autonom existens oberoende av just den fysiska strukturen. Enkelt uttryckt att människan mycket väl kan vara en evig själ som har en kropp och därmed en hjärna.

För alla som tror att materialismen som verklighetsuppfattning är bevisad som sann i kraft av naturvetenskapens rön och landvinningar är detta förstås ett bisarrt påstående. Och risken för att affekterade tillmälen skall börja användas för att marginalisera vår ståndpunkt är väl inte alldeles ringa. ”Handlar det inte i själva verket om antiintellektuellt new-ageflum som seriösa tänkare inte bör befatta sig med” är väl i så fall ett passande omdöme.

En annan och mer seriös invändning är att åberopa Occams rakkniv, dvs. idén att man av två teorier som förklarar samma fenomen skall välja den enklaste (den som använder det minsta antalet begrepp). Men varför skall man välja den enklaste? Det finns inga vetenskapliga bevis för att användandet av detta kriterium i alla situationer och omständigheter leder till sann kunskap – och sanning måste väl anses viktigare än enkelhet. Kriteriet är och förblir därför ett metafysiskt antagande, som på intet sätt slutligt kan avgöra frågan om livets eventuella evighet och medvetandets autonoma existens.

Men Popper och hans falsifierbarhetskrav då? Det kan väl ändå en gång för alla användas för att avföra vår ståndpunkt från den seriösa vetenskapliga dagordningen. Ja här väcks ett visst hopp för tillskyndarna av en materialistisk uppfattning. Hypotesen om att livet är evigt och att medvetandet äger autonom existens är knappast falsifierbar. Vi har i varje fall inte kommit på något sätt att falsifiera den.

Därmed kan materialisten slå sig för bröstet och utropa: ”se där en metafysisk spekulering utan vetenskapligt värde och intresse”. Men det fascinerande i sammanhanget är att materialismen som verklighetsuppfattning drabbas av samma kritik. Och den som till äventyrs inte delar denna uppfattning står i så fall inför uppgiften att ange en enda observation som är möjlig i detta livet före

döden som skulle vara tvingande att acceptera som motbevis mot det materialistiska synsättet.

Vi anser att det finns två huvudpoänger med dessa våra resonemang. Den första är att frågorna om livet och dess eventuella evighet och om medvetandets eventuella autonoma existens och i förlängningen av detta frågorna om Guds existens och natur och vilken betydelse denna eventuella existens och natur har för hur vi människor bör leva våra liv är trosfrågor som inte låter sig slutgiltigt avgöras av vetenskapliga bevis.

Den andra är att naturvetenskapen seglar under falsk metafysisk flagg. Den materialistiska verklighetsuppfattning som man oftast är tillskyndare av döljs i ett anspråk på att det naturvetenskapliga kunskapsprojektet är kemiskt fritt från metafysisk. Detta illusionsnummer åstadkommer man genom att draperas sin materialistiska metafysik i det bevisade vetandets mantel. Och därmed blir naturvetenskapen en prestigefylld propagandainstitution för sin dolda metafysik.

Och den metafysiska hållning som man indirekt eller direkt framställer som om den vore ett empiriskt faktum kan beskrivas på följande sätt: Vi människor är slumpmässigt uppkomna och ihopkomna materiekombinationer, och lika slumpmässigt glimtar vårt medvetande till och vi tittar ut över ett i varje fall från vårt perspektiv oändligt men naturligtvis slumpmässigt ihopkommet och i grunden meningslöst kosmos. Samtidigt förväntas vi i varje fall på retorikens plan ta vår slumpmässiga och kortvariga existens på fullt allvar trots att det inte kan anses finnas någon mening med våra liv som går utöver den som vi själva lyckas koka ihop med utgångspunkt från våra egna begär och förhoppningar. Det snudd på objektiva undantaget till denna allomfattande meningslöshet hävdas av en del vara det meningsfulla i att sprida sina gener så att fler får förmånen att leva i grunden meningslösa liv. Och skulle någon tycka att detta lyser upp en i övrigt i grunden slumpmässig och meningslös existens så kan det kanske vara på sin plats att påminna om att denna existens får sitt fullständiga och nattsvarta slut i döden.

Vi förmenar ingen att tro att tillvaron fungerar på det här viset. Men vi är starka motståndare till att synsättet framställs som en empiriskt korrekt världsbild som det bör propageras för i media och skolundervisningen.

I vårt moderna samhälle har vi länge varit stolta över att skolan befriats ur kyrkans garn. Men frågan är om den inte också borde befrias ur vetenskapens garn. Och vi menar då inte en befrielse från den sida av vetenskapen som sysslar med hedervärd empirisk forskning utan från vetenskapens metafysiskt blinda försök att ersätta kyrkan som källan till den enda rätta livsfilosofin.

En debatt om tro och vetande i vår tid blir enligt vårt förmenande en skendebatt så länge som den inte baseras på en insikt om att den metafysik som naturvetenskapen är lierad med måste erkännas öppet för att vara just metafysik, och att den dessutom är minst lika problematisk, såväl teoretiskt som gällande sina praktiska konsekvenser, som vissa former av kristen eller annan teologi. Annars får vi en debatt där vissa debattörer tror sig i stort sett stå över själva

debatten i kraft av att veta hur det förhåller sig, och att deras roll därför är att diplomatiskt och pedagogiskt skriva andra på näsan just hur det förhåller sig.

Vi hoppas dock på en verkligt levande och öppen debatt om vad som bör känneteckna goda livsåskådningar och verklighetsuppfattningar, och i förlängningen därav goda historieperspektiv och samhällsfilosofiska teorier i vår krisfyllda moderna värld. Detta är nämligen en bokstavligen livsavgörande fråga för människorna och världen.

För den föga välskötta värld som vi lever i skapas och upprätthålls varje dag av mänskliga handlingar som rättfärdigas och motiveras av olika bilder och visioner av det eftersträvansvärda. Och viktiga byggstenar i dessa bilder och visioner är olika typer av metafysiska idéer som kan kallas just livsåskådningar, verklighetsuppfattningar, historieperspektiv och samhällsfilosofiska teorier.

Bakom fruktan för terrordåd, miljökatastrofer och krig finns en massiv längtan efter en god framtid. En viktig nyckel till att skapa en sådan är att vi alla blir klokare när det gäller vilka i grunden metafysiska idéer vi använder för att motivera och rättfärdiga vårt handlande.

IV. Ny bok av Jan Adrianson

Jag har tidigare – i nyhetsbrevet 5:1999 – dragit en lans för Jan Adriansons filosofiskt djupsinniga författarskap. Sedan dess har han på eget förlag gett ut ytterligare en bok. Denna gång med titeln *Det kärleksfulla budskapet – om altruismens återkomst*. Och eftersom denna bok är högst relevant när det gäller flera av de frågeställningar som berörs i detta nyhetsbrev citerar jag här större delen av bokens baksidestext:

”Allt oftare kritiserar vårt samhälle för att ha blivit kyligare och mera egoistiskt, att allt fler i allt högre grad enbart bryr sig om det ”egna huset”. Men vad kan detta i så fall bero på? Och vad har egoismen överhuvudtaget för bakgrund? Tillhör den – som vår materialistiskt inriktade vetenskap hävdar – människans genetiska arvedel och är därför inte något att göra åt? Det osjälviska eller altruistiska livsidealet kommer då enbart att vara en form av ”egoistisk” överlevnadsstrategi. Att den ohöljda egoismen breder ut sig är i så fall inget att förvånas över.

Enligt bokens författare är det tvärtom så att människan till sin grundnatur är altruistisk – att altruismen går djupare än egoismen. Vår egoism uttrycker på så sätt en form av begränsad självidentitet, som genom en serie mekanismer upprätthåller sig själv. Konflikten mellan egoism- och altruismopolerna kan alltså – även om det för tillfället ser mörkt ut – lösas till det altruistiska sinnelagets förmån. Egoismens kollektiva utveckling mot ett slutet och totalistiskt världssamhälle kan därför brytas och ge plats åt en samhällsform i altruismens öppna och kärleksfulla anda.”

Ytterligare information om Jan Adriansons böcker finns på http://w1.876.telia.com/~u87603842/ram_adri.htm Här kan också böckerna köpas.